
Pelle Snickars

Televisionen som arkiv – om webb-tv

DET HAR HÄVDATS att Internet idag står på ungefär samma nivå som filmmediet gjorde för hundra år sedan. Då lade filmen grunden till en mediemodern utveckling som massmedialt kröntes av televisionen, en utveckling som vi idag kanske håller på att se slutet av – det *massmedi*-ala är ju som bekant en tynande kategori. Megapubliker som den amerikanske televisionen till exempel upplevde under sjuttio- och åttitalen – med uppåt hundra miljoner samtida tittare – förefaller alltmer tillhöra mediehistoriens masspublika glansperiod. För mediebranschen har ju en ”stor publik” minskat radikalt i omfång. Förvisso drar den nationella televisionen fortfarande en miljonpublik¹, men yngre tittare ratar tv och väljer alltmer webben som medial kommunikationsform – och Internet är ju inget massmedium. Snarare är det en distributionskanal som tillåter användare att komma åt en mängd av högst olikartad information. Alla ser och hör inte längre som tidigare på samma sak – alla konsumerar allt möjligt. I mediekonvergens tidsålder råder därför ett slags medieutbudets diversifiering. Även de minst attraktiva medieprodukterna på webben når några promille av marknaden, för att tala med Chris Anderson.² Den mediala offentlighet vi känner från 1900-talet löser följaktligen sakta upp sig själv – i cyberrymden är det knappt någon som hör när man ropar. Kanske är det rentav så

att 1900-talets "massmedier" kommer att betraktas som en egenartad epok i förståelsen av mediehistorien framöver.

I uppmärksamheten och diskussionen kring Andersons "long tail" – hans metafor för hur Internet ökar marknaden för mediala produkter som tidigare sålt i ringa skala – har det ofta tagits fasta på begreppets potential för att förstå medielandskapets förändring. Vad som inte diskuterats speciellt mycket är "den långa svansens" funktion som ett slags metafor för hur medier *per se* förefaller stöpas om i ljuset av webbens natur. På Itunes kan man exempelvis fortfarande köpa skivor, men standardformatet för musik har förändrats – från den analoga LP-skivan, över CD:ns digitala låtsamling till dagens enskilda digitala låtfil. Som ett slags musikmedium, eller kanske snarare som en uppgraderad medial bärare, är webben såtillvida i färd med att förändra musik som medial företeelse. Itunes är ju ett mediearkiv där musik kan sättas ihop lite hur som helst. Eftersom lager- och distributionskostnaderna för immateriella digitala medieprodukter är minimala, håller webben därför på att bli en gigantisk lagerhall. "Förvaringsplats för officiella register" är just den lexikala betydelsen av grekiskans *archei'on* som ordet "arkiv" härstammar från. I vanligt tal betyder termen "arkiv" å ena sidan en samling av dokument och handlingar (liksom den lokal där dessa förvaras), å andra sidan refererar "arkiv" till den institution som lagrar och vårdar dessa. Poängen är att (icke)-platsen Internet mer och mer framstår som en mediearkivarisk förvaringsplats – "a long tail" – och att de nya medieformerna i detta digitala rum alltmer ter sig som ett slags arkiv över sig själva. Faktum är att 1900-talets mediespecificitet ersatts av ett slags filbaserade mediala kluster, med diffusa gränser för var medierna egentligen börjar och slutar.

Om ovanstående förefaller suddigt och vagt kan man trots allt lägga fast att dagens användare på ett närmast paradigmiskt sätt kommit att bli dem som *definierar* de olika medieformerna på Internet. Bland de många mediala användarkulturerna på webben är YouTube på många sätt ett paradexempel, och syftet med den här artikeln är att diskutera den nya videokulturen på webben i allmänhet, och fenomenet "webb-tv" i synnerhet. I det följande handlar det om hur olika slags konvergerande rörliga bildkulturer bör förstås i relation till det digitala medielandskap som vuxit fram på Internet. "Mer än 2000 timmar TV – när du vill!" är exempelvis den devis som svt.se avslutar alla sina videoklipp med. Min hypotes i det följande är just att Internet håller på att förändra *medieformerna* i arkivarisk riktning. Men mediernas specificitet håller också på att lösas upp. Vid en första anblick fö-

refaller till exempel det som (på svenska) kallas webb-tv vara ett slags multimedium – vilket i sin tur antyder att televisionens mediespecifitet inte är helt självklar. Genom att historisera tv som medium, med särskilt fokus på tv-arkivet som ett slags programresurs, tar den här artikeln därför sin utgångspunkt i den nationella televisionens beroende av andra medieformer. Framför allt gäller det filmen – men givetvis också radion; tv var ju trots allt organisatoriskt underställt Sveriges Radio ända fram till 1992. Den tidiga televisionens beroende av filmen framträder med all tydlighet i samband med SR:s förvärv av det så kallade ”SF-arkivet”, som ingående granskas i det följande.

Bör den webbaserade televisionen ses som ett arkiv?

I televisionens början – arkivet

Långt ifrån alla program som sändes i den tidiga svenska televisionen har bevarats. Till det finns det både kulturella och upphovsrättsliga skäl, men främst beror det på tekniska omständigheter. All tv-verksamhet sköttes till en början av Sveriges Radio, från vilket merparten av de tidiga tv-arbetarna också rekryterades. Parallellt med sitt gramfonarkiv förordnade SR 1958 upprättandet av ett tv-arkiv med uppgift att spara vissa tv-produktioner. Det nya elektroniska bildmediet var alltså organisatoriskt underställt ”den gamla hederliga” radion, vilken ibland upplevdes stå ”i motsats till den äventyrliga och lätt eki-voka televisionen.”³ Tv-arkivet betraktades dock som en resurs – om än mer för framtida produktion än som egentligt arkiv över sända tv-program. Det var framför allt arkivformaten för att spara tv-program som var ett problem. Före videobandets introduktion kring 1960 telefilmades program som skulle sändas längre fram; SR hade införskaffat en telefilmtrustning 1958.⁴ Telefilmning innebar helt sonika att man med en kamera filmade av en sändning från en tv-skärm. Som producenten Torbjörn Axelman påpekade i *Boken om TV* från 1961, var telefilmen mera lämplig ”för arkivering än det mera skrymmande och dyrare videobandet.” Enligt honom var det framför allt ”praktiskt att överföra (spela över) program som skall arkiveras till telefilm, även om kvalitén därigenom blir något försämrad.”⁵

Trots att kvaliteten var dålig var telefilmen i produktionssammanhang funktionell. Precis som med vanlig film var den enkel att klippa och redigera. Videobandning av inslag, eller av hela tv-program, var däremot problematiskt då man inte kunde redigera i efterhand. Vid den här tiden betraktades därför videobandning närmast som en regelrätt direktsändning, även om programmet inte gick ut i etern. Som Dag Nordmark påpekat utgjorde filmen därför både som informationsbärare och reproduktionsmedel en naturlig del av den tidiga televisionens vardag. Redan 1957 hade tv-ledningen till exempel inrättat en särskild arbetsgrupp för att organisera den omfattande användningen av film inom företaget, och samma år upptog filmbaserade program hela 70 procent av den samlade sändningstiden.⁶

I skarven mellan femtio- och sextiotal präglades tv med andra ord av ett slags medial konvergens. Precis som tv idag uppgraderats till en ny medial plattform, flyttade filmmediet för ett halvt sekel sedan in i televisionen. Redan då konvergerade medierna, och samma slags prövande förändringsperiod som idag formar webben, präglade för femtio år sedan televisionen. Om tv idag framstår som hotat av Internet, var det filmmediet som då oroades av tv. För biografbranschen föreföll filmens rörliga bilder alltför enkelt funnit en plats i det nya bildmediet. Televisionen blev dels ett slags biograf hemmavid som Per Vesterlund skriver om i sin artikel, dels fylldes tv-tablån regelbundet av film i form av journal- och kortfilmer, filmade underhållningsprogram eller tv-teater. På fler än ett sätt var det följaktligen frågan om ett slags audiovisuell brytningstid, inte minst beträffande vilken bärare som tv-programmen sparades på, vilket i sin tur påverkade produktionen av dem.

Filmmediets funktion för televisionen hade därför utan tvivel en arkivarisk sida, men denna diskurs formulerades mer i termer av underlättad produktion än som audiovisuellt bevarande. Läser man texter från den här tiden slås man just av hur filmen å ena sidan ansågs förlegad jämfört med det nya tv-mediet, å andra sidan av hur beroende man på tv fortfarande var av de gamla celluloidremsorna. Videobandning framstod för de flesta som en mer modern televisuell teknik, och det är talande att Axelman menade att på sikt skulle videobandet nog ”innebära samma revolution för televisionen som ljudbandspe-laren gjort för radion.” Han spådde att det ännu skulle ta en tid; tekniken var fortfarande alltför dyrbar och ännu hade man (då) inte löst alla synkroniseringsproblem mellan ”direktsändning, videoband och filminslag”.⁷

Olika slags mediala bärare samsades alltså om utrymmet i tv-ar-

kivet. Medieteknologierna användes parallellt och under sextiotalet spelade filmerna länge en betydande roll för televisionen. Av naturliga skäl motsatte sig filmbranschen länge tv-mediet – biopubliken hade ju närmast halverats mellan 1956 och 1963. Motåtgärder och bojkotter avlöste varandra. Konflikten rörde inte bara tillgången till attraktiva spelfilmer i tv-rutan – som filmbranschen aktivt sökte förhindra – utan också rätten att visa äldre filmmaterial. När Terrafilm exempelvis avsåg att sälja sitt arkiv och visningsrätterna för sin samlade produktion till SR, bildade några andra filmbolag ett konsortium som genom stödköp förhindrade att visningsrätterna tillföll det stora radio- och tv-bolaget.⁸

På tv-arkivets hyllor – celluloid.

I andra affärer gick det emellertid bättre för SR. Strax efter nyåret 1964 befästes till exempel "avtalet om Sveriges Radios övertagande av SF:s journalfilmsarkiv", som *Dagens Nyheter* uttryckte det. Under nästan ett år hade Sveriges Radio och Svensk Filmindustri förhandlat med varandra om köpesskillingen av SF-arkivet. Det var en affär vars förutsättningar utförligt utretts av riksantikvarien Ingvar Andersson och ingen mindre än Harry Schein. Knäckfrågan gällde arkivmaterialets egentliga värde. Anderson och Schein hade "sett sig vida omkring efter parallellfall, men ingenstans funnit exempel på att företag av Sveriges Radios karaktär övertagit ett filmarkiv av detta format." Tre miljoner kronor kom man till slut överens om att arkivet skulle kosta. Vid sidan av att le hela vägen till banken, såg SF-direktören Kenne Fant "det som ett betydande samhällsintresse att det här filmmaterialet kommer i händer som kan utnyttja det efter förtjänst."⁹

På ett bräde införskaffade SR mer än 5.000 kort- och journalfilmer, och köpet bör just ses i ljuset av filmmediets centrala roll för televisionen. Förvärvet är också mediehistoriskt intressant eftersom SR köpte visningsrätten för allt material. Det var givetvis betydelsefullt för kommande program – "för TV:s kulturhistoriska programproduktion [blir] SF-arkivet en ovärderlig tillgång"¹⁰ – men också för distributionen av framtidens tv skulle det visa sig. När SVT lanserade "Öppet arkiv" både på webben och som mobiltjänst fyrtio år senare, var

det i hög grad med material hämtat ur SF-arkivet. Filmerna där skulle till och med användas som argument för hela Sveriges bredbandsutveckling.

Närmast omgående efter det att arkivet köpts in började det också användas och approprieras för programproduktion. Redan i februari 1964 visade den då fortfarande enda tv-kanalen, *Bondetåget*. Ett program om *försvarsdemonstrationen som blev ett spel om kungamakt eller folkmakt*. Med anledning av 50-årsminnet av denna beryktade demonstration 1914 hade producenten Gustaf Olivecrona satt ihop ett mediearkivariskt unikt program i vilket det var premiär för det nyinköpta SF-arkivet. "Det här blir första gången som TV använder sig av det värdefulla historiska filmmaterial som ryms i förvärvet av SF:s journalfilmer", påpekade *Röster i Radio-TV* i sin tablå. Det var också första gången som en historiker av facket, docent Jörgen Weibull, fick "laborera med ett autentiskt filmmaterial".¹¹

I påföljande nummer av *Röster i Radio-TV* slogs nyheten om SR:s förvärv upp stort. Bolaget hade införskaffat "en guldgruva för tv-producenter att ösa ur", och artiklarna om inköpet var naturligtvis rikt illustrerade med stillbilder ur filmmaterialet. "1.000.000 meter film om oss själva", var rubriken på den längsta artikeln, en text skriven av Gardar Sahlberg. Han hade sedan fyrtiotalet varit anställd på SF, och producerat ett flertal kompilationsfilmer med material ur SF-arkivet. Enligt *Röster i Radio-TV* kunde Sahlberg "arkivet på sina fem fingrar", och han följde också personligen med arkivet in i SR, där han anställdes som ansvarig för materialets omkopiering och katalogisering. Sahlberg avslutade sin artikel genom att antyda att SR gjort en betydande kulturgärning genom att överta:

ansvaret för detta oersättliga material, som ger oss en så rikt nyanserad bild av det svenska folkets liv under mer än ett halvt århundrade. Den första uppgiften blir att konservera arkivet genom att överföra bildmaterialet från brännbar nitratfilm till brandsäker acetatfilm. Det gäller ju att föra arvet vidare till kommande generationer. Men en minst lika stor uppgift är att av stoffet skapa roande och underhållande program. Ty när SF, som så länge kärleksfullt ruvat på sina skatter, beslöt att låta det allmänna genom Sveriges Radio övertaga arkivet, var det inte minst starka motivet till transaktionen medvetandet om att denna flödande bildrikedom först tack vara televisionen kan komma hela folket till goda.¹²

Trots att det aldrig förelåg något officiellt bevarandansvar för SF-arkivet, kom SR under årens lopp att investera betydande summor i

1.000.000 METER FILM OM OSS SJÄLVA

□ Flygbaronen Calle Cederström fotograferad vid sin berömda flyguppvisning på Ladugårdsgården 1910 – ett stycke svensk historia bevarat åt framtiden i rörliga bilder genom Svensk Filmindustris journalfilmsarkiv som nu inköpts av Sveriges Radio. Det arkivet, utnyttjat i TV för första

gången genom ett par långa journalklipp i programmet den 6 febr. om bondetåget, kommer TV-tittarna att få mycket glädje av. Och arkivets 1 miljon meter film (inköpt för 3 miljoner kronor) blir en guldgruva för TV-producenterna att ösa ur. De första bilderna i arkivet är från 1897 och där-

efter finns stora och små händelser i svenska folkets liv rikt dokumenterade. Fil. dr Gardar Sahlberg, som kan arkivet på sina fem fingrar och 1 maj övergår till Sveriges Radio, berättar här om dess tillkomst. På nästa uppslag har Röster i Radio-TV själv strövat i arkivet.

I februari 1964 rapporterade *Röster i Radio-TV* att Sveriges Radio köpt Svensk Filmindustris kort- och journalfilmsarkiv.

detta filmmaterial. Som Sahlberg påpekade var det i en första fas nödvändigt att omkopiera filmerna, vilket han för övrigt hävdade redan två år tidigare i ett PM "angående Svensk Filmindustris journalarkiv"¹³. Masterkopior, duplikatnegativ och 16 mm kopior framställdes – och senare även VHS-kopior. SF-arkivet innehöll inte bara SF-material, utan också journalfilmer från Nordisk Tonefilm, filmer från Statens järnvägar, och en rad produktioner från filmbolag som Artfilm, Kinocentralen och Tullberg Film. Eftersom tanken från SR sida var att använda det kulturhistoriskt unika filmerna i olika tv-produktioner, kom de att ingående katalogiseras under ledning av Sahlberg. Det var ett arbete som tog år i anspråk, och vissa av katalogposterna vittnar om att arbete fortfarande utfördes i slutet av sjuttioalet.¹⁴

I sina memoarer *Från television till ökad sändningstid* har tv-produ-

centen John Sune Carlson hävdade att SF-arkivet framöver just blev den "guldgruva för oss tv-producenter" som *Röster i Radio-TV* förutspått. Utan den nya bildkällan som ett slags televisuell resurs hade det till exempel "varit i det närmaste omöjligt" att göra program om andra världskriget, baltutlämningarna och andra centrala händelser i svensk 1900-talshistoria.¹⁵ Olle Häger har i olika sammanhang också uttryckt sig på ett snarlikt sätt, och television som arkiv förknippas nog mest med hans och Hans Villius produktion.¹⁶ Som David Ludvigsson påpekat kan man inte tänka sig deras tv-program utan tv-arkivet i allmänhet, och SF-arkivet i synnerhet.¹⁷ Arkivet på tv organiserades just som ett hjälpmedel för programmakare, och speciellt SF-arkivet tillförde televisionen ett kulturellt kapital som emellanåt uppgraderade tv till en konstart. Arkivet stod givetvis också för ett finansiellt kapital, och framför allt SF-arkivets material kom under sjuttio och åttiotalen att ingå i en mängd internationella tv-produktioner. Ändå upplevde SF-arkivet som vi skall se nedan, sin verkliga renässans i och med lanseringen av "Öppet arkiv" på webben 2005. Här remedierades de gamla journalbilderna i ett nytt medialt gränssnitt, ofta i oredigerat skick vilket inte var brukligt i klassiska tv-sammanhang. "Först ut journalfilmer", rapporterade just *Dagens Nyheter* i och med lanseringen av "Öppet arkiv" – och på webben presenterade ingen mindre än Olle Häger vad man kunde förvänta sig att hitta där.¹⁸

Vid mediehistoriens slut – Internet

Att påstå att föränderlighet karakteriserar samtidens konvergerande medielandskap är en truism av närmast banalt art. Men frågan är om det någonsin tidigare i mediehistorien existerat en brytpunkt så genomgripande som den mellan analogt och digitalt. På många sätt framstår ju 1900-talets mediehistoria som besynnerligt fullbordad. Om pressen fram till slutet av 1800-talet nästan helt dominerade medielandskapet, exploderade detta under nästa sekel i en mängd massmedieformer vilka snabbt institutionaliserades i filmindustri, radio- och tv-monopol – för att kring millennieskiftet åter sluta sig kring ett enda digitalt gränssnitt. Där pressen en gång var tidens enda – och självklara – ledmedium, är Internet nu på god väg att ikläda sig samma roll.

Prolog och epilog – kanhända alltför enkla metaforer för att beskriva något så undflyende som medier. Ändå finns det något historiskt tilltalande i att betrakta 1900-talets medielandskap som fullgånget och slutgiltigt kartograferat. Som en parafras på Francis Fukuyamas idé om his-

toriens slut, menar till exempel Lisa Gitelman i sin bok, *Always Already New – Media, History and the Data of Culture* att själva mediebegreppet håller på att förlora sin betydelse i den digitala reproduktionens tidsålder.¹⁹ På samma sätt som kalla krigets slut korade den liberala kapitalismen till segrare – och gjorde endast en ideologisk hållning gångbar – kommer den digitala konvergenskultur som frodas på Internet att innebära att mediehistorien helt sonika upphör. Kopplingen är inte så besynnerlig som man först kan tycka. Internet/Arpanet konstruerades ju som det optimala mediet. Som distributionsform för information skulle dess digitala nätverk överleva även ett fullskaligt kärnvapenkrig.

Men är det verkligen så att mediehistorien håller på att slut? Ja, en följd av den digitala produktionen av tidningar, fotografier, musik och tv-kanaler, samt förstås distributionen av dem över webben, är ju att skillnaderna mellan de olika medieformerna håller på att försvinna. Begreppet mediespecificitet börjar helt enkelt bli musealt. På webben är alla medier grå, eller rättare sagt, på webben finns vid närmare betraktande inga medier alls – bara filer med matematiskt kodad information. I takt med att 1900-talets specifika medieformer konvergerar ersätts de av yteffekter av algoritmer – det vill säga av olika slags programmerat innehåll bestående av text, ljud och (rörlig) bild. Fylld av binära filer är webben den enda kommunikationskanal som blivit kvar, och till sist verkar Marshall McLuhan alltså fått rätt. Givetvis är det fortfarande så att man kan skönja de gamla mediernas uttryckssätt och formspråk på Internet – webben har ju remedierat dem från äldre medieformer.²⁰ I sinom tid lär dock fundamentalt nya sätt att se och höra präglade hur exempelvis nyheter, kultur och nöjen presenteras på webben. Följer man Gitelman kommer webbens digitala kommunikationsformer snart inte ha mycket med de klassiska massmedierna att göra. Som påtalats är olika former av användarbaserad interaktivitet redan den största skillnaden mot hur massmedier tidigare presenterade sitt innehåll.

När det gäller rörlig bild är det mest omtalade exemplet på denna nya användarbaserade mediekultur på webben givetvis YouTube – en sajt som genomgått en remarkabel förändring bara under det senaste året. I *The Long Tail* skriver Chris Anderson till exempel ingenting om YouTube, sajten hade nämligen inte startat när boken kom ut. Det var faktiskt så sent som i februari 2005 som sajten lanserades. YouTube tillät användare att på ett enkelt sätt ladda upp sina egna videor och populariteten visste inga gränser. Lite mer än ett år senare köpte Google sajten för den svindlande summan av 13 miljarder kronor, och det vid en tidpunkt då videoinnehållet fortfarande mest bestod av

hundar som åkte skateboard eller glada amatörer som sjöng karaoke framför sin DV-kamera. Men den användarbaserade webb 2.0 förändrade sig vidunderligt snabbt. På två år gick YouTube från att ha varit en sajt som mest innehöll amatörvideos, till att bli ett gigantiskt mediearkiv. Med sina 40 miljarder klipp är sajten idag världens största audiovisuella arkiv. Mediematerialet ses dagligen hundratals miljoner gånger om, och beräkningar som gjorts tyder på att omkring 95 procent av allt material som laddas upp iakttas av någon – vilket är tvärt emot hur traditionella mediearkiv används. YouTube är därför det kanske bästa exemplet på Andersons långa svans, där även det minst populära materialet används vid något tillfälle.

Till skillnad från 1900-talets medier framträder YouTube som medium först när sajten används. Genom att söka och klicka sig fram i sajtens hyperlänkade och socialt taggade struktur – en struktur som skapats av samma användare som nyttjar sajten – är det användaren som definierar mediets form. Allt eftersom denne klickar sig vidare fylls sajten interaktivt av innehåll som väljs ut. Det är i så måtto omöjligt att arkivera YouTube. Som medieform är sajten nämligen själv ett arkiv. Det går därför strängt taget inte heller att beskriva vad YouTube innehåller – sajten inrymmer nästan allt. Formatet är genomgående några minuters mediematerial, och förmodligen håller YouTube på att sätta en ny standardlängd för webbaserad media. De korta klippen tillåter dels användaren att sätta ihop sin egen tablå eller ”video-program”, dels griper denna programmeringsprincip mediehistoriskt tillbaka på den tidiga filmens eller vaudevillens nummerbaserade förevisningar. Liksom på webben utgjordes då helheten av olika sammansatta delar, vilket i sin tur lade grunden för både journalfilmens strukturering i olika inslag, och senare radion och televisionens tablåstruktur.

Det korta formaten på YouTube – som för övrigt också påminner om sjutums-singeln – har gjort att användarkulturen blomstrar. Ungdomar producerar korta ”mashup”-videos av redan existerande mediematerial, och andra försöker skaffa sig uppmärksamhet genom att uppträda hemmavid. Eftersom distributionskostnaden är noll lämpar sig YouTube dessutom för att pröva olika slags mediala affärskoncept i en närmast ändlös rad av experiment kring vad som kan tänkas bli populärt.²¹ På YouTube finner man därför som bekant det mesta, från populära musikvideor till allehanda politiska budskap. Omtalat är bland annat Tony Blairs videohälsning till Nicolas Sarkozy i maj 2007, strax efter att den senare vunnit presidentvalet i Frankrike.²² Vid sidan av att vara den perfekta PR-kuppen tilläts Blair säga precis

vad han ville till Sarkozy. Budskapet klipptes inte ner och filtrerades genom någon tv-kanal, utan kontrollerades av premiärministern själv och hans medarbetare. Det talas följaktligen om 2008 års amerikanska presidentval som "the YouTube presidency", och för alla kandidater är det självklart att använda sig av sajten som ett slags politisk plattform – inte minst för att nå en yngre generation väljare.

Grunden för YouTube är på många sätt webbens polaritet mellan nya och gamla medieformer. Det har å ena sidan blivit så enkelt att ladda upp material att vem som helst kan göra det – "broadcast yourself" är ju YouTube's devis. Å den andra sidan har sajter med professionellt mediematerial också börjat anamma denna produktionsprincip eftersom den är kostnadseffektiv. Visst extramaterialet på svt.se, bland annat barnproduktioner inom ramen för Bolibompa, skiljer sig inte nämnvärt från de amatörvideos som laddas upp på YouTube. När SVT till exempel låter unga reportrar åka ut till förskolor och spela in "Mitt dagis" – ett treminuters "tv-program" där små barn får presentera sitt dagis – är det formmässigt samma slags hemmaproducerade video som användare laddar upp på YouTube. Sajten präglas därför varken mer eller mindre av amatörmaterial – den utmärks av både amatörism och ett professionellt utbud. I mars 2007 upprättade YouTube till exempel ett samarbete med BBC kring att presentera en del av det brittiska bolagets arkivmaterial,²³ och sedan dess har YouTube konstant adderat nya partners – idag finns det fler än 250 stycken innehållsleverantörer, från musikbolag till idrottsorganisationer. Warner har exempelvis sin egen kanal på YouTube liksom både NBA- och NHL-video. Merparten av de större tv-kanalerna finns också representerade – som bekant även SVT.²⁴

De här samarbetena har varit ett sätt för YouTube att tackla de ständiga juridiska överträdelserna som användare av sajten gör sig skyldiga till. Nyligen tog man också fram ett antipiratprogram för att lokalisera upphovsskyddat material. Men det verkligt intressanta är att aktörer som åtalat YouTube, samtidigt har etablerade samarbeten med sajten – alla vill ju vara där användarna är. Så är till exempel fallet med det franska nationella mediearkivet INA – en organisation som både stämt och samarbetar med YouTube på samma gång. Om förhållandet mellan amatörism och professionalitet ständigt omförhandlas på YouTube, gäller det såtillvida även den amorfa gränsdragningen mellan legal och illegal medieverksamhet.

Mängden rörliga bilder på YouTube är på många sätt ett kulturellt fenomen utan like i mediehistorien. Men faktum är att en samstämmig analytikerkår menar att Internet präglas av ett lavinartat, ökande utbud av

rörliga bilder. I rapporten "Film utanför filmen" påpekas att "nästan 25 miljarder videoklipp strömmades från amerikanska medie- och underhållningssajter under 2006, en ökning med 39 procent jämfört med föregående år"²⁵ Tillväxten är så hög att Internets bandbredd hotas om utvecklingen mot mer rörlig bild fortsätter i samma rasande takt. För en tid sedan rapporterades det till exempel att de 100 miljoner videoklipp som varje dag ses på YouTube tar lika mycket bandbredd i anspråk som hela Internet använde år 2000.²⁶ Och värre lär det bli – nyligen aviserade YouTube att sajten snart kommer att erbjuda högupplöst videomaterial.²⁷

Television på webben

Att analytiskt försöka bringa klarhet i de olika rörliga bildkulturerna på webben är närmast ogörligt. När det gäller den webbaserade televisionen är det emellertid något enklare, även om begreppsfloran där också är minst sagt prunkande: TOD, iptv, VOD etcetera. För det första kan man numera på ett enkelt sätt titta på vanlig tv på sin dator genom en programvara som exempelvis Hauppauge Wintv och medföljande antenn (eller direktkoppling till tv-uttaget) som ansluts till datorns USB-port – "television on the desktop (TOD)". För det andra existerar sedan en tid IP-nummerbaserad tv, och för det tredje brukar man tala om interaktiv webbaserad tv – "video on demand (VOD)". I televisuella sammanhang har webben just fått ett slags reprisfunktion, och samtidigt håller tv-klippet på att skapa ett nytt sätt för användaren att sätta ihop sitt eget program. Det svenska begreppet "webb-tv" är mer eller mindre synonymt med "video on demand", men materialet på YouTube skulle exempelvis också kunna beskrivas som det. Just televisionen förefaller vara ett av de "gamla" medier som kanske mest påverkats av den digitala utvecklingen. Bildkvaliteten kan förvisso ännu inte mäta sig med den klassiska televisionens, vilket till exempel är en avgörande skillnad gentemot radion där sändningar distribuerade över webben inte alls skiljer sig i kvalitet. Men även om webbradio blivit populärt, kan det inte konkurrera i popularitet med den nya datorbaserade televisionen. Det har dels att göra med den visuella kultur vi lever i, dels på det sätt som webb-tv lierat sig med den övergripande videokulturen på Internet vilken ju luckrat upp gränserna mellan video- och tv-mediet.

Webb-tv är idag en storindustri. I oktober 2007 presenterade exempelvis bolaget Mediavision en rapport om tv-tittandet på Internet. Omkring tio procent av svenskar mellan 15 och 74 år – i siffror omräk-

nat till ungefär 700.000 personer – såg då på webb-tv varje dag. Summerat över en vecka hade nästan tjugo procent av landets befolkning sett på webb-tv. ”Mediavisions analys visar att en mycket stor grupp uppskattar att titta på webb-TV, både ’klipp’ och hela program”, påpekade bolagets chef Marie Nilsson. ”Ganska många säger redan att webb-TV delvis ersätter traditionellt TV-tittande. Man uppskattar att friare kunna välja både innehåll och tittartid. För TV-kanalerna kommer webb-TV att bli allt viktigare [och] för många tidningar är webb-TV ett nytt sätt att presentera innehåll.”²⁸

Samtidigt lär Bill Gates vid World Economic Forum i Davos våren 2007 påtalat att ”om fem år kommer folk att skratta åt den tv vi har idag”.²⁹ Beträffande framtidens webb-tv brukar amerikanska Hulu.com eller svenska Joost.com ofta lyftas fram. Den senare är en sajt, eller rättare sagt ett mjukvaruprogram, som erbjuder hundratals kanaler gratis. Grundarna är samma personer som utvecklade Skypes webbtelefoni, och återigen konvergerar kommunikationsformerna. Joost gör reklam för sin programvara i termer av ”a new way of watching TV on the Internet”³⁰ Joost fördelar gentemot tv-klipp som ligger utspridda på olika tv-kanaler eller innehållsproducenter, är att man erbjuder en mer traditionell tv-upplevelse – även om den

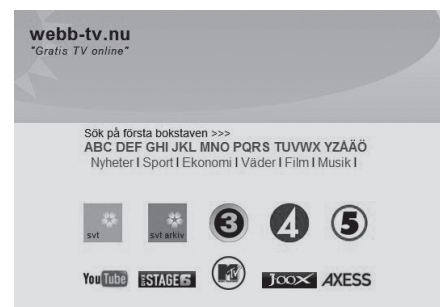
Joost.com – framtidens tv?

sker framför datorn – där tittaren/användaren kan surfa mellan hundratals program. Skall man tro *Svenska Dagbladet* handlar Joost dock inte bara om underhållning – i maj 2007 menade tidningen på sin ledarsida att med Joost och andra mediala aktörer kommer fler röster ”att kunna göra sig hörda i samhällsdebatten. Få föregivna sanningar kan räkna med att stå oemotsagda, få perspektiv förblir ouppmärksammade. Det kan ha sina risker, men på pluskontot står en vitalisering av det demokratiska samtalet.”³¹

Det kanske mest intressanta med den nya webbaserade televisionen är att tv inte längre är något som enbart tv-kanaler ägnar sig åt. Webb-tv finns idag överallt. På företaget Qbricks hemsida – ett bolag som menar sig vara ”Nordens ledande leverantör av streaming media tjäns-

ter” – länkas det exempelvis till Svenska Spels webb-tv, klädföretaget Björn Borgs streamade material eller Vingresors satsning på webb-tv. Det är alltså inte bara traditionella tv-kanaler som använder webben som televisuell distributionsform. För en tid sedan rapporterade exempelvis *InternetWorld* att 30 av Sveriges 50 största dagstidningar redan påbörjat sändningar med webb-tv på respektive hemsida.³² Å ena sidan är webb-tv en del av ett slags större medieindustriell rörelse som håller på att stöpa om dagspressen till mediehus, å den andra sidan kan man betrakta den webbaserade televisionen som en logisk förlängning av det klassiska tv-utbudet. Men webb-tv är framför allt något man inte längre behöver en tv-station för. Precis som det inom musikindustrin inte längre förefaller behövas några skivbolag, håller tv-kanaler kanske på att bli obsoleta. Vilket starkt varumärke som helst kan starta en egen ”tv-kanal” – Strix lär exempelvis fundera i de här banorna. Varför skulle egentligen deras produktioner visas på SVT eller TV4? De kunde ju få in annonsintäkter direkt genom att streama sina egenproducerade program från strix.se.

Televisionens förändrade interaktiva roll på webben skapar med andra ord oklara gränser för tv-mediets omfattning. Man kan till exempel fråga sig vad som *de facto* är ”television” på webben? Webb-tv framstår ju på många sätt som en neologism som är lika mediehistoriskt förutsägbart som den är intetsägende. Är webb-tv de rörliga bilderna som streamade strömmar genom webbrowsern, eller är det den mediala kontext av bilder, ljud och text som presenteras på respektive kanals, tidnings eller företags hemsida? Webb-tv används dessutom på ett ofta förvirrande sätt, inte minst i sammanhang då begreppet blivit närmast synonymt med en samling videoklipp. Sajten webb-tv.nu erbjuder till exempel rörligt bildmaterial från så vitt skilda källor som SVT, Axess TV, YouTube och Stage6 – den sistnämnda sajten beskriven som ”a place for people who love video.” Och det rörliga bildmaterial som Sveriges mest populära sajt aftonbladet.se erbjuder som webb-tv, är faktiskt lika intressant som problematiskt att beskriva i tv-termer. Faktum är dock att aftonbladet.se har nästan tre gånger så många webb tv-tittare per vecka som SVT. Å ena sidan är tv-inslagen på aftonbladet.se inbäddade i modersajten, å den andra sidan öppnar

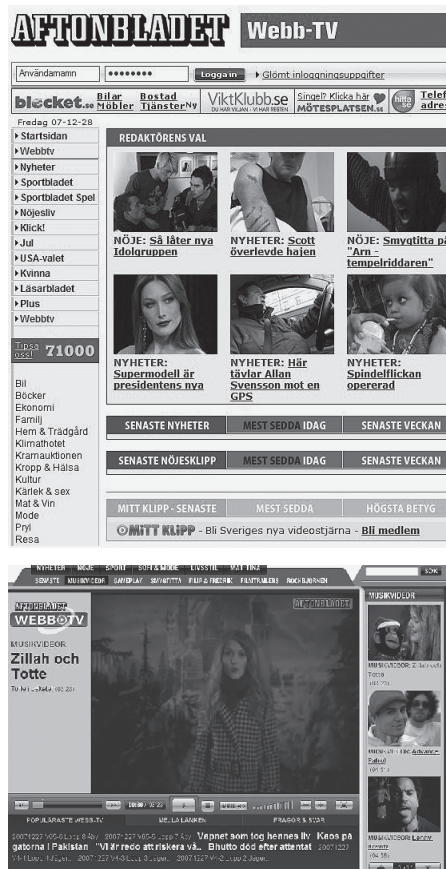

Vad är egentligen ”webb-tv”?

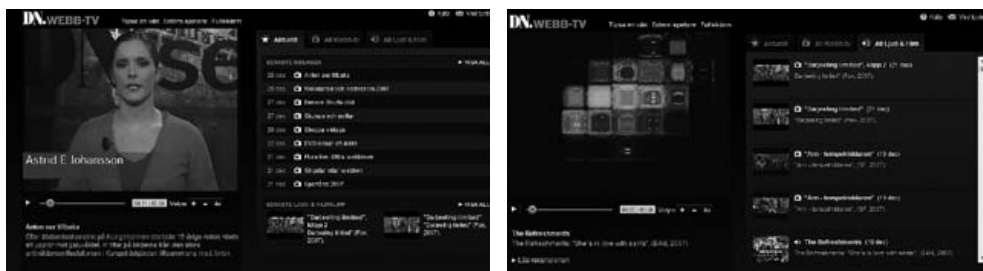
sig ett nytt fönster i browsern – ett slags tv-ruta om man så vill – med själva bildmaterialet. Innehållet är en blandning av högt och lågt, smalt och brett; här samsas ”Mitt klipp – bli Sveriges nya videostjärna” med de senaste internationella nyhets-händelserna, i regel iscensatta med material inköpt från olika bildbyråer. Alla klipp i spelaren inleds dock med reklam som användaren inte kan spola förbi.

Snarare än regelrätt tv består det rörliga bildmaterialet på aftenbladet.se av en mycket omfattande samling videoklipp. Poängen är emellertid att begreppen i den här nya mediekontexten förlorat sin värde. Att aftenbladet.se valt att kalla sin videoapplikation för webb-tv beror ju främst på att användare vet vad tv är för något. Webb-tv har därför i det här sammanhanget egentligen ganska lite med traditionell tv att göra; den webbaserade televisionen är helt enkelt en fundamental annorlunda medieform än den klassiska televisionen. Termen ”video” är också förvillande, och utan att gå in i detaljer, så refererar den mer till DV-inspelningar än klassiska VHS-tejper. Samma knepiga blandning av rörligt bildmaterial möter också användaren i ett mer kvalitativt nyhetsorgan som dn.se. DN:s webb-tv är stramare än videoapplikationen på aftenbladet.se, och man har till exempel valt att i spelaren inkludera ett slags hallåa som ofta inleder de olika videoinslagen. Materialet består av en del nyhetsinslag av aktuell karaktär, men spelaren rymmer framför allt kommentarer av tidningens journalister kring diverse händelser och företeelser, samt klipp och ”teasers” för kommande filmer och ny musik. I det sistnämnda fallet blir just termen webb-tv synnerligen missvisande eftersom det enbart är frågan om ljud som spelas upp, och här är det uppenbart för vem som helst att detta knappast är television.

Hur som helst, den stora fördelen med att titta på tv på datorn är för-

Sveriges mest populära webbsajt
– aftenbladet.se.

DN:s webb-tv är stramare än aftonbladet.se – men på vilket sätt är egentligen The Refreshments senaste låt tv?

står att man kan titta när man vill. Enligt undersökningsföretaget Mediämätning i Skandinavien (MMS) är den allra viktigaste anledningen till att människor tittar på tv på webben att de själva kan välja när de vill se program. Uppemot 75 procent av tillfrågade i olika undersökningar anger just denna interaktiva styrning av utbudet som den främsta källan till webbens arkivariska lockelse. "Tittarna tar kontrollen" var just rubriken på en artikel i *Svenska Dagbladet* i maj 2007: "om tv:n skall överleva måste den bli kompis med Internet och, än viktigare, med tittarna."³³ Det är än så länge mest unga tittare som använder webb-tv, men nästan en femtedel av ungas totalkonsumtion av rörliga bilder sker redan nu på webben. Bland äldre tittare är siffran betydligt lägre; MMS anger att bara tre procent där tittar på webb-tv.³⁴

I mer medieteoretiska termer skulle det kunna hävdas att det som främst karakteriserar webb-tv dels är dess användarstyrning, dels dess arkivariska form. Uppgraderad till en ny medial plattform är tv därför inte vad det en gång varit, och framför allt inte televisionens arkiv. Den klassiska tv-tablå som Anna Edin skriver om i sin artikel, har på webben uppgraderats till att gälla vilka tider som helst. Där har tv-utbudet blivit snabbare och mera sökbart, "mer styckningsbart och utan tablåläggarnas tidsdiktatur. Det icke-linjära tittandet reglerar – och tittarna gillar det."³⁵ Den webbaserade televisionen tillåter såtillvida tittaren/användaren att sätta ihop sin egen skraddarsydd tablå. Här är det i regel inte längre tv-program som utgör den minsta beståndsdel, utan fastmer nyhets- eller nöjesinslaget som enskilt videoklipp. Den webbaserade televisionen bör därför betraktas som ett interaktivt arkiv. Förvisso kan traditionell tv också ses som ett slags arkiv; för många tv-kanaler har ju programarkivet tjänat både som en resurs för produktion och som uppsamlingsplats för mediets samlade produktion. Men snarare än att vara en sändare av enskilda program eller av ett televisuellt flöde som den klassiska televisionen, är webb-tv till sin

faktiska natur ett arkiv. Som medieform utgörs helt enkelt den webbaserade televisionen av mediala kluster av inslag, vilka kan ses hela tiden, dygnet runt från vart som helst på jorden. Televisionen som arkiv skall därför inte förstås metaforiskt utan helt bokstavligt – på webben *är* tv ett arkiv. Följaktligen är webb-tv ett av de främsta exemplen på hur Internet håller på att förändra de klassiska medieformerna i en arkivarisk riktning.

Öppet arkiv & SVT Play

Att den webbaserade televisionen är ett arkiv framgår med all tydlighet om man tittar närmare på svt.se och dess utveckling. Sajten har tillhört de absolut mest populära i Sverige de senaste åren. I mätningar är *aftonbladet.se* alltid störst, sedan följer ofta *eniro.se*, *blocket.se* eller *expressen.se* – men *svt.se* ligger i princip alltid bland tio i topp.³⁶ Sveriges Televisions första webbplats lanserades 1995, och det är symptomatiskt att *Rapport* var ett av de första tv-programmen med egen hemsida. Nyheter på webben – liksom pornografisk video – har alltsedan mitten av nittiotalet drivit på den tekniska utvecklingen av webbens rörliga bildkulturer. Det tog emellertid ganska lång tid innan SVT på allvar började att lägga ut sina nyhetssändningar på Internet – först i oktober 2003 kunde användare exempelvis kontinuerligt se *Aktuellt* på webben. SVT förefaller såtillvida länge haft problem med att formulera vad man egentligen skulle ha svt.se till. Under 2002 lanserade man till exempel en ny hemsida, en sajt som dock fick hård kritik. *InternetWorld* menade bland annat att sajten det året var Sveriges sämsta. "Amatörmässig design, märklig navigering och buggiga gratisskript", var en del av den minst sagt nedriga motiveringen.³⁷

Året därpå gjordes sajten om igen, nu med en tydligare publicistisk idé. Efter *Aktuellt* började man också lägga ut *Rapports* samtliga sändningar. I samma veva gjorde ordförande för regeringens IT-politiska strategigrupp, Christer Sturmark, ett utspel: "gör Sveriges Televisions och Sveriges Radios arkiv tillgängliga på Internet." I *Ny Teknik* i december 2003 menade Sturmark att dessa arkiv skulle kunna bli en "killer application" i utbyggnaden av landets bredbandsnät.³⁸ Det förefaller som om Sturmark var den första att formulera idéer om att presentera public service-arkiven på webben, samtidigt var hans utspel en del av en trend i att göra mediearkiv tillgängliga online. I Sverige lanserade till exempel SR i maj 2004 "SR Minnen", en digital arkivkanal "med pärlor handplockade ur Sveriges Radios arkiv ... I SR Minnen hör du

underhållningsprogram, uppläsningar och radioteaterns föreställningar. [Där] sänds också samhällsdebatter från förr som ger perspektiv på nutiden och nyproducerade, tillbakablickande program.”³⁹

Under hösten 2004 bildades SVTi – SVT interaktiv – för att ta hand om utbudet på sajten svt.se, och inte minst dess strategiska utveckling. Arkivet sågs här som en resurs, och ungefär samtidigt beslutade Christina Jutterström att dra igång projektet, ”Öppet arkiv”, för att tillgängliggöra en del av tv-arkivets material på Internet.⁴⁰ I november det året kom också frågan om ett ”online-arkiv” att debatteras i *Computer Sweden* och *Dagens Nyheter*. Ånyo var det Christer Sturmark som gjorde ett utspel, och här drogs även Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) in i debatten. Enligt uppgift var SLBA ”en av landets mest anonyma myndigheter [trots att hela] Sveriges Radios och Sveriges Televisions material [finns] samlat [där], dag för dag, månad efter månad och år efter år.” Sturmark argumenterade för att detta statliga arkiv borde digitaliseras, dels för att rädda ”ett kulturarv från förstörelse”, dels för att skapa ”Sveriges mest attraktiva bredbandstjänst”.⁴¹

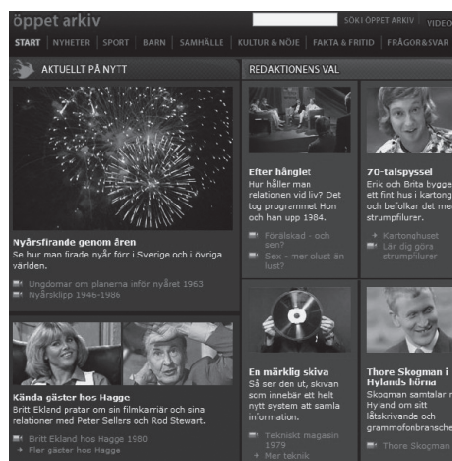
Sturmark hade möjligen rätt i SLBA:s oansenlighet, men hans polemik var också missvisande. På SLBA hade man nämligen under flera års tid digitaliserat SF-arkivet, och resultatet, databasen Journal Digital, var just embryot till den bredbandstjänst Sturmark efterlyste. I en presentation av Journal Digital någon vecka senare i *Dagens Nyheter* menade just chefen för SLBA, Sven Allerstrand, att man borde lägga ”ut allt gratis på nätet åt svenska folket, det är vårt gemensamma historiska minne. Med den nya digitaltekniken går det att distribuera journalfilmerna vart som helst där det finns bredband och en dator.” Problemet var att SLBA inte ägde rättigheterna till filmmaterialet utan givetvis SVT. Arkivchefen där, Eva-Lis Green, menade dock att ”det finns skilda intressen för hur SVT:s arkivmaterial ska bli tillgängligt.” För SVT:s del var frågan uppenbarligen kopplad till hur mycket av bolagets övriga programarkiv som var tänkt att presenteras på webben. SVT:s svar på Allerstrands propå blev därför – ”vi avvaktar”.⁴²

I *Computer Sweden* hade parallellt den nya chefen för SVTi, Lena Glaser, också svarat på Sturmarks utspel. ”Content is king’ utropar [Sturmark] och föreslår att SVT och SR ska lägga ut sina arkiv på nätet. Detta skulle driva bredbandsutvecklingen i Sverige framåt.” Glaser höll med och hävdade – lite på trots mot Green – att ”öppna arkiven är något SVT länge har velat göra.” Glaser menade att ”interaktivitet” var ett nyckelord i sammanhanget. ”Vi vet att publiken själv vill välja inte bara när den ska titta på ett program, utan också var den

ska göra det och därmed hur (via vilken teknisk plattform) materialet behöver göras tillgängligt.” Emellertid fanns det två problem. För det första gällde det frågan om vad SVT hade rätt att visa på webben, något som även Green varit inne på. Och för det andra var ”kostnaderna för att leverera skräddarsytt innehåll i digital form stora, och det är oklart hur SVT ska täcka kostnaderna.” Glaser underströk dock att SVT faktiskt var på god väg att bygga ett tv-arkiv på webben. Redan då gjordes faktiskt omkring 1.000 timmar rörligt bildmaterial varje månad tillgängligt på svt.se. Alla rättighetsklarerade program presenterades där i 30 dagar – en princip som fortfarande gäller – i enlighet med en avtalslicens tecknad med olika upphovsrättsorganisationer. Glaser avslutade därtill sin artikel med den glädjande nyheten att SVT nu äntligen skulle öppna sitt gamla tv-arkiv – åtminstone på glänt. ”Efter årsskiftet lanserar vi en första version av Öppet Arkiv [...] där vi lägger ut [äldre] material som SVT har rättigheter till.”⁴³

Applikationen Öppet arkiv fick just sin premiär i mars 2005. Ansvarig för uppbyggnaden under vintern var Stefan Kervefors, som i första hand ägnade sig åt att konstruera en praktisk fungerande sajt. En tid efter det att sajten lanserats rekryterades André Wachholz som ny projektansvarig för att popularisera arkivet. Öppet arkiv fick också mycket publicitet – både i dags- och branchpress. *Dagens Nyheter* menade till exempel ”att det var en guldgruva för dem som gillar att loda bland gamla journalfilmer”⁴⁴, och *PC för alla* påpekade att bland ”40 timmars video uppe på SVT:s webbplats” finns bland annat bilder från ”Norr-malmstorgsdramat 1973 och Estoniakatastrofen 1994.”⁴⁵ Som påtalats tidigare presenterade Öppet arkiv en hel del journalfilmsmaterial ur det gamla SF-arkivet. Ett problem var dock att trots att SVT ägde journalmaterialet så innehöll veckorevyerna musik. Det var därför tvunget att teckna separatavtal med Stim.

Rättighetsfrågor samt teknisk överföring av gamla film- och videoformat gjorde att Öppet arkiv växte förhållandevis långsamt. André Wachholz har hävdat att det tidskrävande – och emellanåt ogörliga – rättighetsklarerandet gjorde

I mars 2005 lanserade svt.se webbapplikationen Öppet arkiv.

att redaktionen ibland hade känslan av att man skapade ett slags falsk tv-historia.⁴⁶ Eftersom visst material inte gick att visa reducerades understundom tv-bilden av det förflutna till sådant som *de facto* gick att visa. Sajtens popularitet steg dock, och snart var det möjligt att se Öppet arkiv både på SVT:s mobilportal och som podd-tv. Öppet arkiv hade också stor del i att svt.se av *InternetWorld* blev utsedd till årets svenska sajt 2005 – en stark uppryckning sedan debaclet tre år tidigare. Under SVTi hade svt.se blivit mycket mer än enbart ett komplement till kärnverksamheten. Hemsidan omfattade omkring 200 subsajter, med ungefär två miljoner unika besökare varje månad – vilka tittade på inte mindre än fem miljoner tv-klipp. Ett år efter att Öppet arkiv lanserats hade sajten till exempel i genomsnitt 180.000 enskilda besök i månaden. Framför allt var arkivet populärt på landsbygden, där användare uppskattade lokala inslag ur tv-historien. Omkring 2.000 tv-inslag ur arkivet fanns då att se på Öppet arkiv, och nästan varje dag presenterades nytt material.⁴⁷

Begränsningarna i Öppet arkivs verksamhet, framför allt beträffande rättigheter, gjorde dock att SVT i januari 2006 gjorde ett medialt utspel där man gick ut med att man skulle vilja ta betalt för nedladdning av material ur arkivet. Allt tv-material på svt.se hade tidigare varit gratis, men att finansiera arkivverksamhet på webben var dyrt. Öppet arkivs tv-material gick bara att streama i datorn, men nu ville SVT alltså öppna upp för användare att ladda ner tv-program mot betalning. ”Det är en viktig fråga för framtiden”, menade programdirektören Leif Jakobsson. ”Vi vill finnas där publiken finns, men nedladdning är en individualiserad tjänst som för med sig extra kostnader för bland annat distribution.”⁴⁸ Bakgrunden till utspelet var att SVT i en skrivelse riktad till den statliga ”Kommittén om radio och TV i allmänhetens tjänst” föreslagit att företaget skulle ges rätt att ta ut avgifter för vissa elektroniska tjänster, framför allt i samband med att SVT:s arkiv digitaliserades. Att tillgängliggöra stora delar av programarkiven var enligt SVT förenat med stora kostnader. Ambitionen förefaller därför ha varit att starta en särskild webbtjänst, ett slags ”on-demand-arkiv”, som det skulle vara möjlig för publik/användare att ta del av på begäran. Enligt SVT borde en sådan tjänst inte finansieras med licensmedel, utan med avgifter från dem som köpte tjänsten.

I mars presenterades kommitténs regeringsförslag till riksdagen i form av propositionen: ”Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst 2007–2012”. Beträffande public service-bolagens arkivverksamhet, och de avgiftspropåer som gjorts menade propositionen:

Tillkomsten av det programmaterial som finns i arkiven har möjliggjorts tack vare ett inflöde av TV-avgiftsmedel från allmänheten. Bevarandet och tillgängliggörande av programföretagens programarkiv är att betrakta som en del av public service-uppdraget och bör därför i första hand bekostas med TV-avgiftsmedel. Regeringen anser också att arkivmaterial i så stor utsträckning som möjligt bör erbjudas avgiftsfritt. I samband med att upphovsrättsskyddat material görs tillgängligt uppkommer dock särskilda kostnader för programföretagen. Det är rimligt att programföretagen kan finansiera detta genom att användaren betalar en avgift.⁴⁹

Direktiven var med andra ord knappast glasklara. Men de öppnade trots allt upp för SVT att starta arbetet med att på sikt erbjuda tv-material ur sitt arkiv mot viss betalning. SVT:s strategichef Jan Peterson har också bekräftat att det 30-dagarsarkiv som nu finns på svt.se framöver med all sannolikhet kommer att uppgraderas och kompletteras med ett slags ”on-demand”-tjänst.⁵⁰

Hur som helst, under 2006 fortsatte SVTi med att på olika sätt uppgradera svt.se. Den största förändringen skedde mot slutet av året då bolaget nylanserade sin webb-tv. Under senhösten hade SVTi beslutat om att samla ihop allt rörligt bildmaterial som tidigare låg spritt på olika subsajter på svt.se, förpacka det i ett nytt gränssnitt och komplettera med extramaterial. Det nya tjänsten lanserades i december och kallades för SVT Play, och det var framför allt själva mediespelaren som lyftes fram. För användaren fanns plötsligt mer än 2.000 timmar tv att söka bland – televisionen hade blivit ett arkiv.

SVT Play blev snabbt Sveriges största tv-tjänst på webben, och somliga kritiker menade att SVT genom sin webbsatsning till och med lyckats skaffa sig en ny medial särart.⁵¹ Visserligen hade till exempel TV4.se tagit initiativet när det gällde YouTube-liknande inslag av ”tit-

Prova SVT Play - Sveriges största TV-tjänst på nätet

Vår TV-tjänst på nätet har fått ett namn och en helt ny (grön) förpackning: SVT Play. Allt för att du enkelt ska hitta till Sveriges riksdags-tv-utbud på nätet!

 SVT Play

När du tittar på tv-program på svts.se, går du det du vill se med mediaspelare. För att göra tjänsten extra lätt att upptäcka och använda, har vi nu gjort den ett namn: SVT Play. Dessutom har vi gett den ett nytt utseende.

 play

Hela TV-program, när du vill

Vi hoppas att du på det sättet får upp ögonen för den enorma rikedden som finns i SVT Play. Där kan du följa aktuella nyhetsinslaganden, titta på Ernst Bilgrens dramaserie ÅK3, se varje avsnitt i årets julkalender, LasseHolmströms Detektivbyrå och talkshowen hos Jilide. Det gör att SVT Play kompletterar SVTs: vanliga tablå, och ger dig en upplevelse som liknar den du får i tv-soffan. När och var du själv vill.

SVT Play innehåller dock mer än så. Öfta hittar du trailers och förhandsglimtar av program som kommer, och annu vanligare är det stort utbud bonusmaterial och klipp som producerats exklusivt för SVT Play och som aldrig visats i SVT1 eller SVT2. I Öppet arkiv kan du dessutom navigera dig fram bland minnen från SVTs: 50-åriga historia!

svt

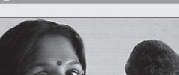

svt

Start

play.svt.se

- » Hs»
- » Nyheter
- » Fakta fr. Sthlm
- » Film & Drama
- » Kultur & Hjälp
- » Kalendarie
- » Om SVT
- » Särskilda & Dokumentär
- » Spelar
- » Sport
- » Öppat arkiv

I december 2006 lanserade svt.se webbadapplikationen SVT Play.

tar-tv” på sin sajt, därtill hade kanalen också ”varit vassare än SVT på att erbjuda webbunikt material”, åtminstone om man skall tro Martin Jönssons blogg på svd.se. Men, fortsatte han, ”det SVT har – och som nu görs ordentligt tillgängligt via SVT Play – är arkivet.” Strategin bakom SVT Play var just att tillgängliggöra precis allt som SVT hade rättigheter till, och genom detta skapa en diger databas av klipp, filmer och tv-inslag. Därmed kunde företaget erbjuda det som var nyckeln till framgång på Internet, nämligen möjligheten att söka material.

Som medieform hade Sveriges Television på webben med andra ord blivit till ett slags arkiv. Visserligen var merparten av materialet endast sök- och tittbart under en månads tid, men nytt tv-material adderades hela tiden. Det paradoxala var att SVT i samma veva slog av på publiceringstakten av nytt material i Öppet arkiv, där olösta problem kring upphovsrättsliga frågor uppgavs vara det främsta skälet.⁵² Under 2007 fortsatte SVT att profilera SVT Play. Under året presenterade man bland annat ett samarbete med YouTube, och under hösten blev man först i Europa med högupplöst webb-tv. Samtidigt blev friidrotts-VM i Japan något av ett publikt genombrott för SVT Play som sände live på webben. Vid ett flertal tillfällen noterades mer än 60.000 samtidiga tittare/användare.

Mot slutet av året lanserades också Play Bolibompa, SVT:s första kanal på webben som både hade en rullande tablå och enstaka tv-program och klipp. ”Play Bolibompa – ny kanal, bara för Bolibompa-program ... för barn i förskole- och lågstadieåldern. I Play Bolibompa visar vi en egen sändning per vecka. Här finns några av de mest populära programmen från TV och ibland exklusiva Bolibompa-klipp. Sändningen i Play Bolibompas huvudkanal, som vi har valt att kalla den, är ungefär 60 minuter lång och byts ut varje vecka.”⁵³ Televisionen som arkiv förefaller alltså till sist uppgraderats till att bli ett slags tv-program som arkiv. I Play Bolibompa fanns både en huvudsändning och olika serier av program att titta på, därtill var spelaren konstruerad så att även små barn kunde sköta den. Om något aktualiserar just Play Bolibompa tv:s förändring som medieform. Tablåstyrning och linjäritet tillhör, liksom mycket annat, tv-historien. För nästa generation kommer televisionen att med självklarhet vara ett interaktivt arkiv.

Coda

När sista handen läggs vid den här artikeln strax efter nyåret 2008 meddelar *Dagens Nyheter* att SVT i april avser att påbörja sändningar på web-

ben med nyhetsprogrammet Play Rapport. Konceptet är uppenbarligen detsamma som med Play Bolibompa, och Play Rapport kommer att ”få en egen redaktion bestående av mellan tio och femton anställda som enbart arbetar med webbsändningar.”⁵⁴ Denna satsning ligger helt i linje med Eva Hamiltons utspel under hösten att SVT 2008 enbart skulle göra finansiella investeringar på webben – 25 miljoner extra var det då tal om. Play Rapport bör just ses i ljuset av att SVT håller på att bli mer än en tv-kanal. Nyhetsprogrammet får också ett välkänt ansikte i form av Rapport-ankaret Claes Elfsberg.

Att försöka avsluta en artikel om en medial företeelse som det dagligen skrivs om är ingen lätt sak. Kring nyår läser jag Martin Jönssons alltid lika briljanta blogg om ”Reklam & Medier” på svd.se – och inser att han istället för jag får avrunda den här texten. Jönsson är en av landets skarpaste medieanalytiker; han skriver lika flitigt i tidningen och på sin blogg, som han är nyfiken på medielandskapets förändring. I september 2007 påpekade han exempelvis att det på svt.se under 2006 visades 98 miljoner webbklipp. ”I år lär bolaget hamna någonstans mellan 160 och 180 miljoner, och det är nu tydligt att nätet blivit en stor och viktig plattform – både för att se hela program som man missat och (framför allt) för den raka nyhetsförmedlingen.”⁵⁵ Liksom förra året har Jönsson för 2007 valt att sammanfatta året genom att gruppera sin blogginlägg i fyra olika kategorier. Föga förvånande handlar det andra kategorin om webben som en ny medial kommunikationskanal – ”Radiorevolt och webb tv-revolution”. Jönsson menar i sin bloggårskrönika att webb-tv under året kommit att betraktas som en ”ny huvudkanal”. ”I år storsatsade alla tv-aktörer och snudd på alla dagstidningar på webb-tv, i takt med att publikintresset exploderade, så att var tionde svensk nu ser på webb-tv varje dag.” På aftonbladet.se sprängdes uppenbarligen miljovallen över antalet tittare på en vecka, och enligt Jönsson kastade SVT ”sina gamla principer i sjön och bestämde sig för att finnas på plattform-

I december 2007 lanserade svt.se webbadapplikationen Play Bolibompa.

mar som Joost och YouTube.” Även TV4, fortsätter han, har ändrat inställning. Om Jan Scherman i februari 2007 apropå Joost interaktiva tabblåer kategoriskt kunde hävda att det där tror jag ”faktiskt inte ett ögonblick på”, så har kanalen nu från ”att försöka styra nättittandet till den egna betalsajten Anytime, tvingats acceptera [webben] som en ny plattform.” Jönssons slutpoäng är att webb-tv blivit en så betydande medial kanal att ingen tv-aktör längre kan ignorera det. Och även om ”kanalerna satsar stort på sitt eget webbutbud – i TV4:s fall med försök att ta betalt för on-demand-tittandet – är publiken hejdlöst rörlig och kanalotrogen.” Att ta betalt för tv på webben kommer framöver att bli svårt; den framåtböjda upplevelsen att i en liten ruta på dataskärmen se tv kan faktiskt ännu inte på allvar konkurrera med traditionell tv. ”Trots webb tv-explosionen”, avslutar följaktligen Jönsson, ”ökade tittandet på traditionell tv med några minuter.”⁵⁶ Det paradoxala är alltså att man mediehistoriskt inte kan lära sig något av tidigare mediala skiften. Om televisionen kring 1960 halverade biografbesöken, är det (ännu) inte fallet med webben. Trots hårdlanseringen av webb-tv beter sig folk som förr. På fasta tider sitter de bekvämt tillbakalutade framför sina tv-apparater och tittar – och nu till och med i större utsträckning än tidigare.

NOTER

1. När den här artikeln skrivs i december 2007 drar exempelvis SVT:s program *På spåret* regelbundet en publik på fler än två miljoner tittare. Statistik hämtad från <http://www.mms.se/> – [senast kontrollerad 15/2 2008].
2. Chris Anderson, *The Long Tail – varför framtidens ekonomi handlar om att sälja mindre av mer* (Stockholm: Bonnierfakta, 2007).
3. Nils Olof Franzén, Per-Martin Hamberg *et al.*, *Hört och sett – radio och television 1925-1974* (Stockholm: SR, 1974), 180.
4. Monika Djerf-Pierre & Lennart Weibull, *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet* (Stockholm: Prisma, 2001), 130.
5. Torbjörn Axelman, ”Producenten”, *Boken om TV*, Gert Engström, red. (Malmö: Bengt Forsbergs förlag, 1961), 145.
6. Dag Nordmark, *Finrummet och lekstugan. Kultur- och underhållningsprogram i svensk radio och TV* (Stockholm: Prisma, 1999), 192-193.
7. Axelman 1961, 145.
8. Nordmark 1999, 195.

9. "SF-journaler till TV för tre miljoner", osignerad, *Dagens Nyheter* 1964-01-04.
10. Ibid.
11. Tv-tablå, torsdag 6/2 1964. *Röster i Radio-TV*, nr. 6, 1964.
12. Gardar Sahlberg, "1.000.000 meter film om oss själva", *Röster i Radio-TV*, nr. 7, 1964.
13. Gardar Sahlberg, "PM angående Svensk Filmindustris journalarkiv 1962", Sveriges Radio Förvaltnings Dokumentarkiv "F2:3 Sahlberg". För en diskussion kring Sahlberg och detta PM, se Pelle Snickars, "Mediearkeologi: om utställningen som mediearkiv", 1897. *Mediehistorier kring Stockholmsutställningen*, red. Anders Ekström, Solveig Jülich & Pelle Snickars, red. (Stockholm: SLBA, 2005).
14. I slutet av nittiotalet gjorde SVT Arkiv och SLBA en gemensam ansökan om medel för att digitalisera "SF-arkivet". Anslag på nästan fyra miljoner kronor beviljades från Riksbankens Jubileumsfond och från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Från de videoband som kopierats från de ursprungliga filmerna iordningställdes två digitala filer, en masterfil och en browsefil med högre grad av komprimering för att underlätta digital distribution genom nätverk. De digitala videofilerna sammankopplades med Tevearkivets kortkatalog, som inom ramen för detta projekt tidigare överförts till dataläslig form. I korthet, innebar det att varje katalogpost sammanfördes med den filmfil som posten beskrev, där filmen placerades som en liten klickbar ruta ovanför katalogtexten. Sedan projektet slutförts finns databasen Journal Digital tillgängligt för forskning på SLBA.
15. John Sune Carlson, *Från television till ökad sändningstid* (Stockholm: Carlsson, 1994), 43.
16. I samband med att Olle Häger invigde Statens ljud- och bildarkivs digitalisering av SF-arkivet – databasen Journal Digital – hösten 2003, gav han till exempel uttryck för sin höga skattning av detta filmmaterial.
17. David Ludvigsson, *The historian-filmmaker's dilemma: historical documentaries in Sweden in the era of Häger and Villius* (Uppsala: Acta Universitatis Upsalensis, 2003).
18. Marcus Boldemann, "SVT startar 'Öppet arkiv'", *Dagens Nyheter*, 2005-03-18.
19. Lisa Gitelman, *Always Already New – Media, History and the Data of Culture* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2006).
20. Begreppet "remediering" har som bekant utvecklats av Jay David Bolter & Richard Grusin i deras, *Remediation – Understanding New Media* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1999).
21. "Because distribution is free, this inspires an infinite range of experiments what video can be. And that is the world we are entering right now, where every possible experiment in what video, entertainment and media can be, will be tried because the cost of doing so is nothing." Föreläsning av Chris Anderson,

- "Free: The Past and Future of Radical Price", i december 2007 på Nokia World – <http://www.netvision.de/> [senast kontrollerad 15/2 2008].
22. "Tony Blair félicite Nicolas Sarkozy (en français)" – <http://www.YouTube.com/watch?v=P6Cu9187tCY> [senast kontrollerad 15/2 2008]. Videon har i skrivande stund setts av fler än en halv miljon användare.
 23. Hasse Eriksson, "YouTube i samarbete med BBC", *Dagens Nyheter*, 2007-03-02.
 24. "SVT inleder samarbete med YouTube", osignerad, *Dagens Nyheter*, 2007-06-21.
 25. Tobias Nielsén, "Film utanför filmen", rapport från QNB Analys & Kommunikation AB 2007 – http://kulturekonomi.se/doc/Film_utanfor_film_QNB.pdf [senast kontrollerad 15/2 2008]. Nielséns statistik är hämtad från sajten [accustreamresearch.com](http://www.accustreamresearch.com) – <http://www.accustreamresearch.com/products/smggrowth2006-2010.html> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 26. Elaine C. Kamarck, "Avoiding an Internet jam", *International Herald Tribune*, 2007-12-27.
 27. Duncan Riley, "YouTube HD coming soon" – <http://www.techcrunch.com/2007/11/15/YouTube-hd-coming-soon/> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 28. <http://www.mediavision.se> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 29. Sam Sundberg, "Tittarna tar kontrollen", *Svenska Dagbladet*, 2007-05-04.
 30. <http://www.joost.com/> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 31. "Kan regeringen stäva till Joost?", osignerad, *Svenska Dagbladet*, 2007-05-14.
 32. Urban Lindstedt, "Allt fler tidningar satsar på webb-tv", *InternetWorld*, 2006-05-23.
 33. Sam Sundberg, "Tittarna tar kontrollen", *Svenska Dagbladet*, 2007-05-04.
 34. Statistik hämtad från <http://www.mms.se/> [senast kontrollerad 2008-02-15].
 35. Martin Jönsson, "Att låsa in tittarna går inte längre", *Svenska Dagbladet*, 2007-11-06.
 36. Statistik hämtad från www.annons.se/kia [senast kontrollerad 15/2 2008].
 37. Se uppslagsordet "Svt.se" på [wikipedia.se](http://sv.wikipedia.org/wiki/Svt.se) – <http://sv.wikipedia.org/wiki/Svt.se> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 38. "Regeringens it-man: – Öppna SVT-arkiven", osignerad, *Ny Teknik*, 2003-12-05.
 39. Pressrelease för SR Minnen 17/5 2004 – <http://www.sr.se/> [senast kontrollerad 15/2 2008].
 40. Intervju med André Wachholz, projektledare för SVT:s "Öppet arkiv", 2007-12-21.
 41. Christer Sturmark, "Lägg ut SVT:s guldkorn på nätet", *Computer Sweden*, 2004-12-11.
 42. Marcus Boldemann, "SVT stoppar fri journalfilm på nätet", *Dagens Nyheter*, 2004-11-24.
 43. Lena Glaser, "SVT öppnar äntligen arkiven", *Computer Sweden*, 2004-11-17.
 44. Marcus Boldeman, "SVT startar 'Öppet arkiv'", *Dagens Nyheter*, 2005-03-18.

45. Henrik Olars, "Skattkista öppnar på måndag: SVT öppnar sitt arkiv på webben", *PC för alla* 18/3 2005.
46. Intervju med André Wachholz, projektledare för SVT:s "Öppet arkiv", 2007-12-21.
47. Ibid.
48. Ossi Carp, "SVT vill ta betalt för nedladdning", *Svenska Dagbladet*, 2006-01-25.
49. Proposition 2005/06:112 – "Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst 2007-2012", 36-37.
50. Under en presentation på den Nordiska arkiv- och researchkonferensen i maj 2007 menade Jan Petersson till exempel att SVT var på väg i denna riktning.
51. Se till exempel, Erik Esbjörnsson, "SVT lanserar ny webb-tv – men problemen kvarstår", *Resumé* 14/12 2006, eller Joakim Bergström, "SVT Play ger dig 2.000 timmars tv-program – helt gratis", *PC för alla* 14/12 2006.
52. Linus Larsson, "SVT bromsar öppna arkivet", *Computer Sweden*, 2006-12-21.
53. <http://www.svt.se/svt/bolibompa> [senast kontrollerad 15/2 2008].
54. "'Play Rapport' får välkänt ansikte", osignerad, *Dagens Nyheter* 4/1 2008.
55. Martin Jönsson, "Nu är nätet SVT:s tredje största kanal" – <http://blogg.svd.se/reklamochmedier?id=4822> [senast kontrollerad 15/2 2008].
56. Martin Jönsson, "Radiorevolt och webb tv-revolution" – <http://blogg.svd.se/reklamochmedier?year=2007> [senast kontrollerad 15/2 2008].